

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΥΠΡΙΑΝΟΝ

ΕΞ ΑΓΡΟΥ ΜΕΤΑ ΜΙΑΝ ΤΗΣ ΜΝΕΙΑΣ ΗΜΕΡΑΝ ΕΠΑΝΗΚΟΝΤΟΣ

Μικρού Κυπριανός δέφυγεν ημάς· ὦ της ζημίας! Και υμεῖς ηνέσχεσθε, οἱ πάντων μάλλον τον ἄνδρα θαυμάζοντες, καὶ τὰς δὲ ἔτους τιμώντες ἐκεῖνον τιμαῖς τε καὶ πανηγύρεσι· Κυπριανός, οὐ, καὶ τοὺς τάλλα ἐπιλήσμοσι, μεμνήσθαι τῶν ἀναγκαίων· εἶπερ τῶν ἀρίστων μάλιστα μνημονευτέον, καὶ ὧν το μεμνήσθαι ὁσίον τε οἰοῦ καὶ ὠφέλιμον. Ἄλλ' ἀποδῶμεν συν τόκῳ τὸ χρέος, ἀν ἄρα τοσούτον εὐποροῦντες φανώμεν, ἀλλὰ μὴ πάντα ὦμεν ἐνδεεῖς τε καὶ πένητες. Ἀν δε καὶ λίαν πένητες, οἶδ' ὅτι συγγνώσεται ἡμῖν καὶ τῆς υπερημερίας, καὶ τῆς πενίας, ἐπεὶ καὶ πάντα μεγαλόψυχος ὁ ἀνὴρ καὶ φιλόσοφος· μόνον ἀν, ὅτι μὴ δέφυγεν ἡμάς, εὐχαριστήσωμεν. Εὐχαριστήσωμεν δὲ· καὶ γὰρ ἄξιον. Ἀρκτέον δε οὕτως, ὡς εἰς καλὸν ὑμῖν ἐπανήκομεν, καὶ καλοῖς μέτροις Θεοῦ, τοῦ πάντα ἐν σταθμῷ καὶ μέτρῳ διορίζοντός τε καὶ διευθύνοντος, ἐκ τῆς ἡσυχίας ἐπὶ τὸν λόγον, ἐκ τῆς φιλομάρτυρος ἐπὶ μάρτυρος, ἐκ τῆς σωματικῆς ἀνέσεως ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἐστίασιν.

Εποθοῦμεν ὑμᾶς, ὦ τέκνα, καὶ ἀντεποθοῦμεθα τοῖς ἴσοις μέτροις· πείθομαι γὰρ. Οἰάτε πατρός εὐγνωμοσύνην· καὶ τὸ ἐμαυτοῦ λέγω, καὶ τὸ ὑμέτερον μαρτυρῶ, καὶ τοσούτον διαζευχθέντες ἀλλήλων, ὅσον τὸν πόθον γνωρίσαι καὶ δοκιμάσαι τὴν ἀποστάσει, καθάπερ οἱ ζωγράφοι τοὺς πίνακας, πάλιν συνήλθομεν. Ὡς μέγα μνήμης ἐμπόρευμα, καὶ βραχεῖα συνήθεια φίλων, τοῖς τε ἀγαπητικοῖς τὸν τρόπον, καὶ Θεοῦ μιμουμένοις φιλανθρωπίαν! Πῶς δε οὐκ ἐμέλλομεν, οἱ Χριστοῦ μαθηταί, τοῦ κενωθέντος δὲ ἡμᾶς μέχρι δούλου μορφῆς, καὶ ξένους ὄντας τῶν οὐρανίων πρὸς ἑαυτὸν σναγαγόντος, ἀνθέξασθαι τε καὶ περιέξασθαι ἀλλήλων, καὶ τηρήσειν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδεσμῷ τῆς εἰρήνης, ἢ νόμου καὶ προφητῶν ἐστὶ μαρτύριον, εἰτ' οὖν κεφάλαιον;

Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τῆς εὐεργεσίας καὶ πρώτον, τὸ ὡς τάχιστα προσδραμεῖν ἀλλήλοις καὶ περιπτύξασθαι. Οὐδὲ γὰρ φέρει τὴν ἀναβολὴν ὁ ζήλος· καὶ βίος ὅλος ἡμέρα μία τοῖς πόθῳ κάμνουσιν. Δεύτερον δε, ὁ καὶ μέγιστον, τὸ μὴ κατόπιν εορτῆς δραμεῖν, μηδὲ μαρτύρων μυσταγωγίας ἀπολεκθῆναι, καὶ τῆς ἐντεύθεν ἐγγινομένης

ἡμῖν τρυφῆς τε καὶ ἀναψύξεως. Εγὼ γὰρ τάλλα μὲν ὁμολογῶ παντός εἶναι νωθέστερος· καὶ πάντα πόθον ἀπεσεισάμην, ἀφ’ οὗ Χριστῷ συνεταξάμην, καὶ οὐδὲν αἰρεῖ με τῶν ὅσα τερπνὰ τοῖς ἄλλοις καὶ περισπούδαστα· οὐ πλοῦτος ὁ κάτω συρόμενος καὶ περπρεπόμενος, οὐ γαστρός ἡδοναί, καὶ κόρος πατήρ ὕβρεως, οὐκ ἐσθῆς μαλακὴ τε καὶ περιρρέουσα, οὐ λίθων διαύγεια καὶ χάρπες, οὐκ ἀκοή γοητεύουσα, οὐκ ὁσφρησις ἐκθηλύνουσα, οὐ κρότοι δῆμων καὶ θεάτρων ἐκμαίνοντες, ὧν πάλαι τοῖς βουλομένοις παρεχωρήσαμεν· οὐχ ὅσα τῆς πρώτης γεύσεως ἡμῶν, ἐξ ἧς ἀπολώλαμεν, ἐκγόνα· ἀλλὰ καὶ πολλὴν ευήθειαν καταγινώσκω τῶν κρατεῖσθαι τούτοις ἀνεχομένων, καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ευγενές διαφθεῖρῃν τῇ περὶ ταῦτα μικροπρεπείᾳ, καὶ ὡς ἐστώσι προστιθεμένων τοῖς φεύγουσιν. Εκείνου δὲ λίαν ἀπλήστως ἔχω καὶ περιέχομαι, καὶ τοῦ πάθους ἐμαυτὸν ἀποδέχομαι· μαρτύρων τιμαῖς ἐπιτέρπομαι, καὶ ἀθλητῶν αἵμασιν ἐπαγάλλομαι· καὶ ἄλλων μὲν οἱ ἄθλοι καὶ τὸ κρατεῖν, ἐμοὶ δὲ οἱ στέφανοι. Τοσοῦτον προαρπάζω τὴν ευκοσμίαν, καὶ οὕτως οἰκειοῦμαι τὰ κατορθώματα!

Πάσι μὲν δὴ μάρτυσι πανηγυριστέον, καὶ πάσιν ἀνοικτέον ἐτοιμῶς καὶ γλώσσαν, καὶ ἀκοήν, καὶ δάνοιαν, καὶ λέγοντάς τι προθύμως περὶ αὐτῶν καὶ ἀκούοντας καὶ πάντα ἐλάττω νομίζοντας τῆς ἐκείνων ἀθλήσεως. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει, πολλῶν ὄντων ἡμῖν εἰς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος, καὶ πολλῶν τῶν πρὸς ἀρετὴν παιδευμάτων, λόγου νόμου, προφητῶν, ἀποστόλων, αὐτῶν τῶν Χριστοῦ παθημάτων, τοῦ πρώτου μάρτυρος ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνελθόντος, καμὲ συναγαγόντος, ἵνα προσηλώσῃ τὴν ἐμὴν ἀμαρτίαν, καὶ τὸν ὄφιν θριαμβεύσῃ, καὶ τὸ ξύλον ἀγίασῃ, καὶ τὴν ἡδονὴν νικήσῃ, καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνασώσῃ, καὶ τὴν εἰκόνα τεκούσαν ἀνακαλέσῃται· τοσοῦτων ὄντων ἡμῖν καὶ τοιούτων, οὐδὲν ἐλάττον ἡμῖν εἰς παιδαγωγίαν οἱ μάρτυρες ὁλοκαυτώματα λογικά, θύματα τέλεια, προσφοραὶ δεκταί, τῆς ἀληθείας κηρύγματα, τοῦ ψεύδους στηλιτεύματα, νόμου συμπλήρωσις, τοῦ γε πνευματικῶς νοουμένου, πλάνης κατάλυσις, κακίας διωγμός, ἀμαρτίας κατακλισμός, κόσμου καθάρσιον.

Σὺ δὲ μοι, Κυπριανέ, τὸ τιμώτατόν μοι καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, πλεόν ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους μάρτυρας (φθόνος γὰρ οὐδεὶς παρὰ μαρτύρων μάρτυσιν)· καὶ σου διαφερόντως ἡττημαί τε τῆς ἀρετῆς, καὶ τῇ μνήμῃ κουφίζομαι, καὶ ὥσπερ ἐνθους ὑφ’ ἡδονῆς γίνομαι, καὶ τινὰ τρόπον σύνειμι τε τῇ μαρτυρίᾳ, καὶ κοινωνῶ τῆς ἀθλήσεως, καὶ ὅλος πρὸς σε μετανίσταμαι· τάχα μὲν διὰ τῶν λόγων οἰκείωσιν, οἷς τοσοῦτον τῶν ἄλλων ἐκράτες, ὅσον τὰ λογικά τῆς ἀλόγου φύσεως (συνεισέρχεται γὰρ, οὐκ οἶδ’ ὅπως, φίλτρον τοῖς κατὰ τι συναπτομένοις, οὐχ ἡττον τοῖς λοιποῖς πράγμασιν, ἢ

τοὺς περὶ ἀγχιστεῖαν αἵματος)· τάχα δὲ διὰ τοῦ της μεταβολῆς αἰθρόον τε καὶ παράδοξον, ὁ κρείττον λόγου καὶ παραδείγματος. Επεὶ γλυκύ μὲν ἡλῖος μετὰ νέφος, ὡς τέως συνεκαλύπτετο· γλύκιον δὲ τὸ ἔαρ, ὅτι μετὰ χειμῶνος κατήφειαν· ἡδίων δὲ μειδῶσα γαλήνη, καὶ θάλασσα ἠπλωμένη, καὶ ταῖς ἀκταῖς προσπαῖζουσα μετὰ πνευμάτων στάσιν, καὶ ὠδίνοντα κύματα.

Οὗτος Κυπριανός, ὡς ἄνδρες (ἵνα οἱ μὲν εἰδότες, ἡδῖους γέννησθε τὴν υπομνήσει, οἱ δὲ ἀγνοοῦντες, μάθητε τὸ κάλλιστον τῶν ἡμετέρων διηγημάτων, καὶ τὴν κοινὴν Χριστιανῶν φιλοτιμίαν), οὗτος ἐκεῖνος, τὸ μέγα ποτὲ Καρχηδονίων ὄνομα, νυν δὲ της οἰκουμένης ἀπάσης, ὁ πλούτῳ περικφανής, καὶ δυναστεία περιβλεπτός, καὶ γένει γνῶριμος (εἶγε μέγιστον εἰς ευγενείας ἀπόδεξιν, συγκλήτου βουλῆς μετουσία καὶ προεδρία), τὸ της νεότητος ἄνθος, τὸ της φύσεως ἄγαλμα, τὸ τῶν λόγων κράτος, τῶν τε κατὰ φιλοσοφίαν, καὶ ὅσοι της ἄλλης παιδεύσεως, καὶ τούτων ὁ βούλει μέρος· ὡς μάλλον μὲν τὸ ποικίλον ἢ τὸ ἄκρον ἐν ἐκάστῳ θαυμάζεσθαι, μάλλον δὲ τὸ εὐδόκιμον ἐν ἐκάστῳ της περὶ πάντα πολυμαθίας· ἢ, ἵνα δέλω σαφέστερον, τῶν μὲν τῷ ποικίλῳ, τῶν δὲ τῷ ἄκρῳ, ἐστὶ δὲ ὧν ἀμφοτέροις, πᾶσι δὲ πάντων ἐκράτει.

Τῶν μὲν οὖν λόγων καὶ οἱ λόγοι μάρτυρες, οὗς πολλοὺς καὶ λαμπροὺς ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν κατεβάλετο, ἐπεὶ δὲ γὰρ μετήνεγκε Θεοῦ φιλανθρωπία τὴν παιδευσιν, τοῦ ποιοῦντος τὰ πάντα καὶ μετασκευάζοντος, πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ τῷ λόγῳ τὴν αλογίαν ὑπέκλινεν· τὸ δὲ ἐντεύθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως χρῆσθαι τῷ λόγῳ καὶ τις γένωμαι· πῶς μὲν μὴ μακρὸν ἀποτεῖνω λόγον, καὶ παντελῶς ἔξω τοῦ καιροῦ, πάντων τῶν Κυπριανοῦ μεμνημένος· πῶς δὲ μὴ τὰ μέγιστα ζημῶσω τοὺς παρόντας τοὺς σιωπῶμενους. Ἴν' οὖν μέσσην βαδίσω τοῦ καιροῦ, καὶ τοῦ πόθου τῶν ἀκουόντων, οὕτω μοι δοκεῖ ποιητέον εἶναι· τὰ μὲν ἄλλα παρεῖναι τοὺς εἰδόντας, ἐκδιδάσκειν τοὺς ἀγνοοῦντας, εἴπερ εἰσὶ τινές, ἵν' ἀμφοτέροις ευεργετῶνται (ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ μεμνήσθαι τοῦ ἀνδρός, ἀγασμός, καὶ μέγιστον εἰς παράκλησιν ἀρετῆς ὁ λόγος)· ἐνός δὲ ἢ δύο τῶν ἐκεῖνου, διὰ βραχέων ἐπιμνησθῆναι, καὶ τούτων ὅσα μὴδὲ βουλομένῳ παρελθεῖν δυνατόν.

Μνησθήσομαι δὲ τοῦ προτέρου βίου, καὶ ἥτις αὐτῷ γέγονε σωτηρίας ὁδός, καὶ τις ἡ κλίσις, καὶ ἡ πρὸς τὸ κρείττον μετάθεσις. Εκεῖνο μὲν γὰρ λίαν ἀγενές καὶ μικρόψυχον, οἰεσθαι καθυβρίζεσθαι τὸν ἀθλητὴν τῇ μνήμῃ τῶν σκαιτέρων. Επεὶ οὕτω καὶ Παῦλος ἡμῖν οὐκ ἐπαινετός ὁ μέγας, καὶ Ματθαῖος ὁ τελώνης ἐν τοῖς κακίοις, καὶ Κυπριανός αὐτός· ὁ μὲν τῶν προτέρων εαυτοῦ διωγμῶν μεμνημένος, καὶ της τοῦ ζήλου μεταθέσεως, ἵν' ἐκ τοῦ παραλλήλου μάλλον δοξάσῃ τὸν

ευεργέτην· ο δε τον τελώνην εαυτώ προστιθείς εν τη των μαθητών απαριθμήσει, ὡς περ ἄλλο τι των τιμῶν ἐπίσημον· ο δε και μακρῷ λόγῳ στηλιτεύων την προτέραν εαυτοῦ κακίαν, ἓνα και τούτο Θεῷ καρποφορήσῃ, την εξαγόρευσιν, και πολλοῖς οδὸς γένηται της χρηστοτέρας ἐλπίδος των ἀπὸ κακίας ἐπιστρεφόντων. Τις οὖν η κακία, και σκοπεῖτε, ὅση και ἡλικία το μέγεθος· Δαιμόνων ἡν θεραπευτής, ο Χριστοῦ μαθητής ὕστερον· και δῶκτης πικρότατος, ο μέγας της ἀληθείας ἀγωνιστής· και λόγῳ και ἔργῳ τάρασσων την ἡμετέραν οδόν, δια το εν ἀμφοτέροις κράτος, ο κράτιστος ἀμφοτέρα μετὰ τούτο Χριστιανοίς. Ὅσον κακόν και γοητεία τούτοις προστιθεμένη, των ἐκείνου το γνωριμώτατον! Ὅσω δεινότερον και ἀπληστία σώματος, ἢ και τους τάλλα σοφοῦς ἐκμαίνειν δύναται, και χεῖρον φρονεῖν βιάζεται, καθάπερ υβριστής πῶλος, τον λογισμὸν συναρπάζουσα!

Ἦκει δε ἡμῖν ἐπ' αὐτό το κεφάλαιον ο λόγος. Και μη προς τα πρώτῃς τις ορῶν Κυπριανοῦ, τας ἡδοναῖς ἐφάτω· τοις δε τελευταίοις σωφρονίζέσθω. Παρθένος τις ἡν των ευπατριδων, και κοσμίων. Ακούετε, παρθένοι, και συναγάλλεσθε, μάλλον δε και των ὑπὸ ζυγόν ὅσαι σώφρονές τε και φιλοσώφρονες· κοινόν γαρ ἀμφοτέρας καλλῶπισμα το διήγημα. Και η παρθένος καλῇ τῷ εἶδει σφόδρα· προσαδέτω ταύτη μεθ' ἡμῶν ο θεῖος Δαβὶδ, «Πάσα η δόξα», λέγων, «της θυγατρὸς του βασιλέως ἔσωθεν», νύμφη Χριστοῦ γνησία, κάλλος ἀπόθετον, ἀγαλμα ἐμψυχον, ἀνάθημα ἄσυλον, τέμενος ἀνεπίβατον, κήπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη (προσαδέτω γαρ τι και Σολομών), μόνῳ Χριστῷ τηρουμένη. Ταύτης ο μέγας ἦλω Κυπριανός, οὐκ οἶδ' ὅθεν και ὅπως, της πάντα ἀσφαλούς και κοσμίας. Ψαύουσι γαρ οφθαλμοὶ λίχνοι και των ἀψαύστων, το προχειρότατον ὀργάνων και ἀπληστότατον. Και οὐχ ἦλω μόνον, ἀλλὰ και ἐπεῖρα. Ὡς της ευηθείας, εἰς ταύτην συλήσῃν ἤλπιζε, μάλλον δε της ἀναισχυντίας του τα τοιαῦτα τολμώντός τε και τολμάν πείθοντος! Εκείνος και εἰς τον παράδεισον ἀπ' ἀρχῆς παρέδω κατά του πρώτου πλάσματος· και μέσος ἀγγέλων ἵσταται τον Ἰὼβ ἐξαπήσων· και το τελευταῖον, κατ' αὐτοῦ τολμὰ του Δεσπότη, του καταλύσοντος αὐτόν και θανατώσοντος, και πείραν προσάγει τῷ ἀπειράστῳ (ἐπεὶ δὲ δεύτερον Ἀδὰμ εἶδε του Θεοῦ το φαινόμενον), ὡς και τούτον καταπαλαῖσων. Ἡγνῶει γαρ, ὅτι περιπεσεῖται θεότητι, προσδραμών ἀνθρωπότητι. Τί οὖν θαυμαστόν, εἰ και δια Κυπριανοῦ πειράται της ἀγίας ψυχῆς, και του ἀνεπάφου σώματος;

Πλην ο μὲν ἐπεῖρα, και προαγωγὴ χρήται, συ γενναίῳ τινὶ παλαιῷ των προς ταῦτα ἐπιηδείων, ἀλλὰ δαιμόνων τινὶ των φιλοσωμάτων και φιληδόνων· ἐπεὶ δὲ ταχεῖαι προς την των τοιούτων υπηρεσίαν αἱ ἀποστατικαὶ δυνάμεις και φθονεραὶ, πολλοὺς κοινωνοὺς ζητοῦσαι του πτώματος. Και ο μισθὸς της προαγωγίας, θυσίαι τε

και σπουδαί, και η δ' αιμάτων και κνίσσης οικείωσις· τοιούτους γαρ έδει μισθούς είναι τοις τα τοιαύτα χαριζομένοις. Η δε ως ήσθετο του κακού, και την επιβουλήν έγνω (ταχύτεραι γαρ αι καθαράι ψυχαί και θεοειδείς προς θήραν του ενεργούντος, καν ότι μάλιστα σοφιστικός ή και ποικίλος την επιχείρησιν), τί ποεί, και τί αντπεχνάται τω δημιουργώ της κακίας; Πάντων απογνούσα των άλλων, επί τον Θεόν καταφεύγει, και προστάτην ποείται κατά του μισητού πόθου τον εαυτής νυμφίον, ος και Σωσάννου ερρύσατο, και Θέκλαν δέσωσεν· την μεν από πικρών πρεσβυτέρων, την δε από τυράννου μνηστήρος και τυραννικωτέρας μητρός. Τίνα τούτον; Χριστόν, ος και πνεύμασιν επιπμά, και κουφίζει βαπτιζομένους, και πεζεύει πέλαγος, και λεγεώνα πνευμάτων τω βυθώ δίδωσι· και ρύεται μεν εκ λάκκου δίκαιον λέουσι προστεθέντα βοράν, και χειρών εκτάσει τους θήρας νικήσαντα· ρύεται δε υπό κήτους καταποθέντα φυγάδα προφήτην, καν τοις σπλάγχνοις την πίστιν διασωσάμενον· σώζει δε Ασσυρίου εν φλογί παιδας, αγγέλω την πυράν καταψύξας, και τοις τρισί παραζεύξας τον τέταρτον.

Ταύτα και πλείω τούτων επικημιζουσα, και την Παρθένον Μαρίαν ικετεύουσα βοηθήσαι παρθένω κινδυνευούση, το της νηστείας και χαμευνίας προβάλλεται φάρμακον· ομού μεν το κάλλος μαραίνουσα ως επίβουλον, ίν' υποσπάση της φλογός την ύλην, και δαπανήση το των παθών υπέκκαυμα· ομού δε τον Θεόν ιλεουμένη δια της πίστεως και δια της ταπενώσεως· ουδενί γαρ ούτω των πάντων, (ως κακοπαθεία, θεραπεύεται Θεός, και δάκρυσι το φιλάνθρωπον αντιδίδοται. Ποθείτε τα εξής, οιδ' ότι, του διηγήματος. Αγωνιάτε γαρ υπέρ της παρθένου, και του εραστού δε ουχ ήττον, μη εις κακόν αμφοτέροις ο πόθος έληξεν. Αλλά θαρσείτε. Πίστεως γαρ ο πόθος πρόξενος γίνεται· και παρθένον εαυτώ μνηστεύων ο εραστής, υπό Χριστού μνηστεύεται· και η μεν των πόθων φλόξ αποσβέννυται, η δε της αληθείας ανάπτεται. Πώς και τίνα τρόπον; Ενταύθά μοι το του διηγήματος ήδιστον. Νικά η παρθένος, νικάται ο δαίμων. Ο πειραστής πρόσσει τω εραστή, καταμηνύει την ήτταν· περικφρονείται. Δυσχεραίνει της υπεροψίας· αμύνεται τον υπερόπτην. Η άμυνα δε τίς; Εις αυτόν εισοικίζεται τον τέως θεραπευτήν, ίνα κακώ το κακόν εκκρουσθή, και λύσσα λύσσης ίαμα γένηται. Της παρθένου μεν αποκρούεται, καθάπερ τι μηχανήμα τείχους οχυρού και γενναίου, λόγου φυγάς και δεήσεως· τω πέμψαντι δε προσπαλαίει, (ώ του θαύματος!) προς τον βαλόντα πάλιν αναστραφείς, και συμπνίγων, ώσπερ τινά Σαούλ δεύτερον.

Τί ουν ο άφρων εραστής και σώφρων επιληπτος; Ζητεί του κακού την λύσιν, ευρίσκει· ευμήχανον γαρ άπαν το πιεζόμενον. Τις η λύσις; Επί τον της παρθένου

καταφεύγει Θεόν, ὡσπερ Σαούλ ἐπὶ τὴν κνύραν τοῦ Δαβὶδ καὶ τὰ κρούσματα ἑλπίδος τῆς ταύτης Ποιμένι· καθαίρεται, ὡσπερ τοῦ πόθου διὰ τῆς πληγῆς, οὕτως τοῦ πονηροῦ πνεύματος διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως· μετατίθεται τὸν πόθον· ἐπὶ πολὺ μὲν ἀπιστοῦμενος καὶ ἀποπεμπόμενος· καὶ γὰρ ἐδόκει τὸ πρᾶγμα τῶν ἀπίστων εἶναι καὶ θαυμασίων, Κυπριανὸν ἐν Χριστιανοῖς ἀριθμηθῆναι ποτὲ, εἰ καὶ πάντες ἄνθρωποι· μετατίθεται δ' οὖν, καὶ ἀπόδεξις τῆς μεταβολῆς ἐναργής· προτίθησι δημοσίᾳ καὶ γοητικὰς βίβλους· θριαμβεῦει τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τὴν ἀσθένειαν· κηρύσσει τὴν ἀνοιαν, λαμπρὰν ἐξ αὐτῶν αἶρει τὴν φλόγα, πυρὶ δαπανᾷ τὴν μακρὰν ἀπάτην, ἢ μὴ φλογὶ σαρκὸς οὐκ ἐπήμυνεν· ἀφίσταται τῶν δαιμόνων, οἰκτιροῦται Θεῷ. Ὡς τῆς χάριτος! Ὡς Θεὸν εὐρίσκει πονηρῷ πόθῳ καὶ πνεύματι, πρόβατον ἱερὸν τῆς ἱεράς γίνεται ποιμνίας, ὡς δὲ ἐγὼ τίνος ἤκουσα, καὶ νεωκόρος, πολλὰ δεηθεὶς, ἵνα φιλοσοφήσῃ τὸ ταπεινὸν εἰς κάθαρσιν τῆς προτέρας ἀλαζονείας. Εἶπα ποιμήν, καὶ ποιμένων ὁ κράτιστός τε καὶ δοκιμώτατος. Οὐ γὰρ τῆς Καρχηδονίων προκαθέζεται μόνον Ἐκκλησίας, οὐδὲ τῆς ἐξ ἐκείνου καὶ δι' ἐκεῖνον περιβοήτου μέχρι νυν Ἀφρικῆς, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς ἐσπερίου, σχεδὸν δὲ καὶ τῆς ἐώρας αὐτῆς, νοτίου τε καὶ βορείου λήξεως, ἐφ' ὅσα ἐκεῖνος ἦλθε τῷ θαύματι. Οὕτως Κυπριανὸς ἡμέτερος γίνεται.

Ταῦτα ὁ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων Θεός· ταῦτα, ὁ τὸν Ἰωσήφ ἀγαγὼν εἰς Αἴγυπτον ὄντιον διὰ ἀδελφῶν ἐπηρείας, καὶ ἐν γυναικὶ δοκιμάσας, καὶ ἐν σποδοσίᾳ δοξάσας, καὶ ἐν ἐνυπνίῳ σοφίσας, ἵν' ἐπὶ ξένης πιστευθῇ, καὶ ὑπὸ Φαραὼ τιμηθῇ, καὶ πατὴρ γένηται πολλῶν μυριάδων, δι' ἃς Αἴγυπτος βασανίζεται, θάλασσα τέμνεται, ἄρτος ὑέται, ἥλιος ἵσταται, γῆ τῆς ἐπαγγελίας κληρονομεῖται. Οἶδε γὰρ πόρρωθεν καταβάλλεσθαι τῶν μεγάλων πραγμάτων ἡ σοφία τὰς υποθέσεις, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία οἰκονομεῖσθαι, ἵνα καὶ μᾶλλον θαυμάζηται. Ἀπόχρη καὶ ταῦτα τῶν τοῦ Κυπριανοῦ καλῶν εἰς μέτρον εὐφημίας τελεωτάτης. Νυν δὲ τοσαῦτά ἐστί τὰ λειπόμενα καὶ τοιαῦτα, ὥστε εἰ καὶ μηδὲν αὐτῶ τῶν προειρημένων υπήρχεν εἰς ἔπαυτον, ἐξαρκεῖν τοῖς ἐξῆς νικᾶν ἅπαντας. Ἵνα γὰρ τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, τὴν τῶν χρημάτων περικερρόνησιν, τὴν τοῦ τύφου κατάλυσιν, τὴν τοῦ σώματος παιδαγωγίαν καὶ καθαρότητα τῶν προτέρων ὁρμῶν ἀντίπαλον, τὸ περὶ τὴν ἐσθήτην φιλόσοφον, τὸ περὶ τὰς ἐντεῦξες ὑψηλὸν τε ὁμοῦ καὶ φιλάνθρωπον, ὡς ἴσον ἀπέχειν εὐτελείας καὶ αὐθαδείας· τὰς χαμευνίας, τὰς ἀγρυπνίας, ὅς, καίτοι τῶν τοιούτων οψιμαθῆς ὢν, κατὰ πολὺ τῶν προειληφότων ἐκράτει· τὴν περὶ λόγους φιλοτιμίαν, ἐξ ὧν ἥθος ἅπαν ἐπαίδευσεν, καὶ δογμάτων ἀπαιδευσίαν ἐκάθηρε, καὶ ἀνδρῶν βίους ἐκόσμησε, καὶ τῆς ἀρχικῆς καὶ βασιλικῆς Τριάδος τὴν θεότητα τεμνομένην, ἐστὶ δὲ ὑφ' ὧν καὶ συναλεκρομένην, εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανήγαγεν, ἐν ὁροῖς μείνας εὐσεβοῦς ἐνώσεώς τε

και συναριθμήσεως· ἵνα ταῦτα συνέλω δια την αμετρίαν, τη του βίου καταλύσει συγκαταλύσω τον λόγον.

Εμαίνεται καθ' ἡμῶν Δέκιος, και πάσας ἰδέας κολάσεων επενόει, και τα μεν ἤδη παρὴν των δεινῶν, τα δε ἐμελλεν· ἴσον δε αγώνισμα ποιεῖται, και Χριστιανούς ελεῖν, και τους προ αυτού δώκτας υπερβαλεῖν, μάλλον δε, ἢ Χριστιανούς πάντας, ἢ Κυπριανόν μόνον ελεῖν τε και παραστήσασθαι. Ὅσω γαρ ευσεβεῖα τε και δόξη διαφέρειν τον ἄνδρα ἐγίνωσκε, τοσοῦτω και την νίκην εαυτῷ περικρανεστέραν εὔρα και λαμπροτέραν, εἰ τούτου κρατήσκειν. Εκείνος μεν γαρ Χριστιανῶν μόνον υπάρχεν κρατεῖν, οὕτω δε και φιλοσοφίας αὐτῆς, και λόγων. Και την γλῶσσαν περιελεῖν πρότερον, εἶτα αφῶνους απαγαγεῖν και αλόγους τους υπ' ἐκείνης ἐρεῖδομένους, ἀρίστης εἶναι στρατηγίας ἐνόμιζεν· ουκ ορθῶς μεν, ουδέ ευσεβῶς ταῦτα διανοούμενος, ου μην παντάπασιν αλογίστως, προς γε την εαυτοῦ βούλησιν και ἐπιχείρησιν· ἐδέξε δε το ἔργον. Επεδὴ γαρ ἅπασαν προσβολὴν τε και πείραν ἀνδρικῶς τε και γενναίως ἀποσεισάμενος, ὥσπερ τις πέτρα παράλιος κυμάτων ἐπιδρομᾶς, τέλος ἐξορίαν υπ' αὐτοῦ κατακρίνεται· ου το καθ' εαυτὸν ἐστερξεν ο γεννάδας, ουδέ ἡγάπα σωζόμενος· ουδέ ἀσφάλειαν τῷ σώματι μάλλον την ἀτιμίαν ἐνόμιζεν, ἢ ψυχῆς κίνδυνον την ἡσυχίαν, και το περιορᾶν τους ἄλλους τῷ καιρῷ κινδυνεύοντας, ουκ ὄντος του παιδοτριβούντος, και προς τον ἀγῶνα θαρρύνοντος. Ου γαρ μικρόν δύνασθαι και λόγον εἰς ἀνδρείας προσθήκην τοῖς ἀποδουμένοις προς το της ἀρετῆς στάδιον.

Δια τούτο τῷ σώματι μεν ἀπὴν, τῷ πνεύματι δε παρὴν, και τοῖς ἀθλοῦσι συνηγωνίζετο· και τη γλώσση μεν βοηθεῖν ουκ εἶχεν, βοηθεῖ δε τῷ γράμματι. Πῶς; ἀλείπτῃς υπερόριος γίνεται, τους προτρεπτικούς συγγράφων, και λογογραφῶν την ευσέβειαν, και πλείους ἐκεῖνος σχεδόν ἐξ ἐπιστολῶν ποιεῖται μάρτυρας μόνος, ἢ πάντες δὲ εαυτῶν οἱ παρόντες τοῖς τότε κάμνουσι. Πείθει γαρ, μη πατρίδα, μη γένος, μη περιουσίαν, μη δυναστείαν, μη ἄλλο τι των χαμαὶ κειμένων, ἐμπροσθεν ἀγεν της ἀληθείας, και των ἐκεῖθεν ἀποκειμένων ἀθλων της ἀρετῆς, τοῖς υπέρ του καλοῦ κινδυνεύουσι. Και ταύτην εἶναι πραγματικῶν την ἀρίστην, αἵματος ολίγου βασιλείαν ουρανῶν ωνήσασθαι, και δόξης αἰδιότητα των προσκαίρων ἀντιλαβεῖν ἀγαθῶν. Μίαν μεν γαρ εἶναι πατρίδα τοῖς ὑψηλοῖς, την νοουμένην Ἱερουσαλήμ, ου τας μικροὺς ορίους ἐνταῦθα διελημμένας, και πολλοὺς ἀμειβούσας οικήτορας· μίαν δε γένους λαμπρότητα, την της εἰκόνος τήρησιν, και προς το ἀρχέτυπον ἐξομοίωσιν, ὅσον ἐφικτόν τοῖς σαρκὸς δεσμίοις, και βραχείαν ἀπορροήν του καλοῦ δέχεσθαι δυναμένοις· μίαν δε δυναστείαν, το κατὰ του πονηροῦ κράτος, και το της ψυχῆς

ανάλωτον και αήττητον εν τοις υπέρ ευσεβείας αγώσιν, ηνίκα κακίας προς αρετήν αγνωνίζεται και κόσμος προς κόσμον, ο δυόμενος προς τον εστώτα, και πικρός αγωνοθέτης προς γενναίους αγωνιστάς, και Βελίαρ προς Χριστόν παρατάσσεται. Δια ταύτα καταφρονείν μεν ξιφών ανέπειθε, ψυχρόν δε νομίζεν το πυρ, ημέρους δε οίεσθαι θηρών τους αγρωτάτους, λιμόν δε υπολαμβάνεν την ανωτάτω τρυφήν, δάκρυα δε των οικείων, και θρήνους, και οιμωγάς παρατρέχεν, ως του πονηρού δελεάσματα, και κωλύματα της θείας οδοιπορίας. Ταύτα γαρ είναι ανδρικών ψυχών και γενναίων, και λογισμού σώφρονος. Και το παράδειγμα εγγύθεν αυτός ο ταύτα λέγων και γράφων, πάντα ηγησάμενος, σκύβαλα, ίνα Χριστόν κερδήση.

Ούτω διανοούμενος Κυπριανός, και ούτως οπλίζων τοις λόγοις προς τον αγώνα, πολλούς αθλητάς απειργάζετο. Και τίνα μισθόν τούτων κομίζεται; Ως δαψιλή και φιλότιμον! Μάρτυς επί πάσαν οίς προέπεμψε γίνεται, ξίφει την κεφαλήν τμηθείς και τας πολλαίς βασάνοις ταύτην επιθήσι την κορωνίδα. Ούτω Χριστώ προσάγεται, ούτω προς Χριστόν μετατίθεται, ο πολύς εν ασεβεία, και πλείων εν ευσεβεία Κυπριανός, ο μέγας και διώκτης και στεφανίτης, ο την μεταβολή νουν ήττον ή την αρετήν θαυμάσιος. Ου γαρ ούτω μέγα τύπον αγαθού διασώσασθαι, ως το κανοτομήσαι θεοσέβειαν. Το μεν γαρ της συνηθείας, το δε της ευβουλίας· και το μεν των πολλοίς υπάρχόντων, του δε ολίγα τα παραδείγματα.

Άλλ' οίον δη κακείνο των εκείνου θαυμάτων; Μικρόν έτι τω λόγω προσκαρτερήσωμεν, ίνα τω αθλητή χαρισώμεθα. Τοιαύτη μεν η του ανδρός πολυτεία, τοιούτος δε ο της αθλήσεως τρόπος. Επει δε καταλύει τον βίον (ει θέμις τούτο ειπείν, αλλά μη προς Θεόν εκδημίαν ονομάσαι το εκείνου πράγμα, ή πόθου πλήρωσιν, ή δεσμών λύσιν, ή βάρους δάξευσιν), θαυματοργείται τι κανταύθα των προειληφόντων άξιον· το μεν όνομα πολύ παρά πάσι Κυπριανού, και ου Χριστιανοίς μόνον, αλλά και τοις την εναντίαν ημίν τεταγμένοις (πάσι γαρ ομοίως το καλόν αιδέσιμον)· το σώμα δε αφανές ην, και ο θησαυρός παρά τινί γυναίκ των θερμών εις ευσέβειαν, και τούτο επί μικρόν· ουκ οίδ' είτε τιμώντος του Θεού την φιλόθεον, και δια τούτο περιεχομένην του μάρτυρος, είτε τον πόθον ημών γυμνάζοντος, ει μη φέροιμεν ζημιούμενοι, και των αγίων λειψάνων αποστερούμενοι. Επει δε ουκ ηνέσχετο το πάντων αγαθόν ίδιον ποιήσαι τινός ο των μαρτύρων Θεός, ουδέ το κοινόν ζημικώσαι τη προς εκείνην χάριτι, δημοσιεύει το σώμα δί' αποκαλύψεως, και ταύτην γυναίκ τινί των αξίων την τιμήν καταθέμενος· ίν' αγιασθώσι και γυναίκες, ώσπερ τον Χριστόν και τεκούσαι πρότερον, και τοις μαθηταίς απαγγείλασαι μετά την εκ νεκρών ανάστασιν, ούτω και νυν Κυπριανόν, η μεν παραδείξασα, η δε παραδούσα το κοινόν όφελος.

Τούτο των εκείνου καλών το τελευταίον. Ούτως εις μέσον έρχεται ο του μη λαθείν άξιος, και ου συγχωρείται φιλοσοφήσαι την εαυτού κλοπήν, επειδή και των επί τοις σώμασι τιμών κρείσσων εκείνος και υψηλότερος.

Τα μεν ουν παρ' ημών τοσαύτα, και ουκ οϊδ', ότι δει πλείονα λέγειν. Ουδέ γαρ, ει μακρόν αποτείναιμεν λόγον, είποιμεν αν τι των εκείνω προσόντων άξιον, και ων έκαστος περί του ανδρός υπείληφεν. Και ταύτα, όσον αφοσώσασθαι την οφειλομένην εκείνω τιμήν, διήλθομεν· τα δε λοιπά παρ' υμών αυτών προσθετέον, ίνα τι και αυτοί τω μάρτυρι προσενέγκητε, την των δαιμόνων καθαίρεσιν, την των νόσων κατάλυσιν, την του μέλλοντος πρόγνωσην· α πάντα δύναται Κυπριανού και η κόνις μετά της πίστεως, ως ίσασιν οι πεπειραμένοι, και το θαύμα μέχρις ημών παραπέμπσαντες, και τω μέλλοντι παραδώσοντες χρόνω. Μάλλον δε τα μεζω τούτων προεισενέγκατε, και οία τους εκείνον γνησιώς τιμώντας εικός, σώματος κένωσην, ψυχής ανάβασιν, κακίας αποφυγήν, αρετής επίδοσιν· αι παρθένοι την ασαρκίαν, αι γυναίκες την ευκοσμίαν αρετής μάλλον ή σώματος, οι νέοι την κατά των παθών ανδρείαν, οι πρεσβύτει την ευβουλίαν, οι εν δυναστεία την ευνομίαν, οι εν στρατηγία την ημερότητα, οι εν λόγοις το εύλογον.

Είπω τι και των ημετέρων, οι ιερείς την μυσταγωγίαν, οι του λαού την ευπειθειαν, οι εν πένθει την παράκλησιν, οι εν ευημερία τον φόβον, οι πλούσιοι την μετάδοσιν, οι πένητες την ευχαριστίαν· πάντες την κατά του πονηρού και πικρού δώκτου παράταξιν, ίνα μη φαινόμενος βάλλη, μη τοξεύη κρυπτόμενος, μη ως σκότος πολεμή, μη ως άγγελος φωτός παίζη, και κλέπτη προς το της απωλείας βάραθρον.

Δεινόν οφθαλμοίς αλώναι, και γλώσση τρωθήναι, και ακοή δελεασθήναι, και δια θυμού ζέσαντος εμπρησθήναι, και γεύσει κατενεχθήναι, και αφή μαλακισθήναι, και τοις όπλοις της σωτηρίας, όπλοις θανάτου χρήσασθαι· δέον τω θυρεώ φραξαμένους της πίστεως, στήναι προς τας μεθοδίας του Πονηρού· και μετά Χριστού νικήσαντας, και μετά των μαρτύρων αθλήσαντας, της μεγάλης εκείνης ακούσαι φωνής· Δεύτε, οι ευλογημένοι του Πατρός μου, κληρονομήσατε την επηγγελμένην υμίν βασιλείαν, ένθα ευφραινομένων πάντων η κατοικία, και χορευόντων χορείαν την ακατάλυτον· ένθα ήχος εορταζόντων, και φωνή αγαλλιάσεως, και θεότητας έλλαμψις τελεωτέρα και καθαρωτέρα, ής νυν εν ανίγμασι και σκιαίς η απόλαυσις. Τούτοις Κυπριανός χαίρει μάλλον τιμώμενος, ή πάσιν ομού τοις άλλοις· ταύτα και παρών εφιλοσόφει τω βίω, και απών πάσι διακελεύεται δια της ημετέρας φωνής· ην

μηδαμῶς ατιμάσητε, εἴπερ τι μέλει τῆς ἐκείνου καρτερίας ὑμῖν, καὶ τῶν ἐκείνου περὶ τῆς ἀληθείας ἀγωνισμάτων, καμοῦ τοῦ ταῦτα πρεσβεύοντος.

Αὐταῖ σοι τῶν ἐμῶν λόγων αἱ ἀπαρχαί, ὦ θεῖα καὶ ἱερά κεφαλὴ· τοῦτό σοι καὶ τῶν λόγων γέρας καὶ τῆς ἀθλήσεως· οὐ κῶπινος Ὀλυμπιακός, οὔτε μήλα Δελφικά παῖγνια, οὐδὲ Ἰσθμική πίπυς, οὐδὲ Νεμαίαις σέλνα, δῖ ὦν ἔφηβοι δυστυχεῖς ἐτιμήθησαν· ἀλλὰ λόγος, τὸ πάντων οἰκειότατον τοῖς Λόγου θεραπευταῖς· εἰ δὲ καὶ τῶν σῶν ἀθλῶν καὶ λόγων ἄξιον, τοῦ Λόγου τὸ δῶρον. Σὺ δὲ ἡμᾶς ἐποπτεύεις ἀνωθεν· ἴλεως, καὶ τὸν ἡμέτερον διεξάγεις λόγον καὶ βίον, καὶ τὸ ἱερόν τοῦτο ποιμνιον ποιμαίνεις, ἢ συμποιμένοις, τὰ τε ἄλλα εὐθύνων ὡς οἷόν τε πρὸς τὸ βέλτιστον, καὶ τοὺς βαρεῖς λύκους ἀποπεμπόμενος, τοὺς θηρευτὰς τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν λέξεων· καὶ τὴν τῆς ἀγίας Τριάδος ἐλλαμψιν, ἧς συ νυν παραστάτης, τελεωτέραν τε καὶ λαμπροτέραν ἡμῖν χαρίζομενος, ἣν προσκυνούμεν, ἣν δοξάζομεν, ἣ συμπολιτευόμεθα, προσκυνούντες Πατέρα ἐν Υἱῷ, Υἱὸν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, ἣ καὶ παρασταίημεν ὕστερον εὐκρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι, ἧς καὶ μεταλάβοιμεν τέλειον τελεῖως, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὡς πάντα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΥΠΡΙΑΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΧΗΝ ΤΗΝ

ΕΠΑΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ

Παρ' ὀλίγον θα μοι δέφευγεν ὁ Κυπριανός.¹ Τὴ τιμωρία δὲ ἐμένα! Καὶ σεις το ἐνέχθητε, ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὅλους θαυμάζετε τὸν ἄνδρα καὶ τὸν τιμάτε με τὰς ἐτησίους τιμὰς καὶ πανηγύρεις. Ὁ Κυπριανός, τὸν ὁποῖον πρέπει καὶ ὅσοι εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα ἐπιλήσμονες, νὰ τὸν θυμούνται ἀπαραπῆτως. Ἐάν βέβαια πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ μνημονεύωμεν τοὺς ἀρίστους καὶ ἐκεῖνους ποὺ τὸ μνημόσυνόν τῶν ἀποβαίνει ὠφέλιμον εὐλάβεια. Θα ἀποδώσωμεν ὁμῶς τὸ χρέος μας με τόκον, ἐάν φανώμεν εὐποροὶ εἰς αὐτὸν τὸν βαθμόν καὶ ὄχι ολότελα ἄποροι καὶ πτωχοί. Ἀν πάλιν φανώμεν

πτωχοί, και πολύ μάλιστα, γνωρίζω ότι θα μας συγχωρήση και δια την υπέρτασιν του χρόνου και δια την πτωχείαν μας· επειδή ο άγιος είναι εις όλα μεγαλόψυχος και φιλοσοφημένος. Ας ευχαριστήσωμεν μόνον που δεν μας δέφυγε. Το αξίζει. Και ας αρχίσωμεν έτσι. Επιστρέφομεν δια το καλόν μας και με καλούς υπολογισμούς του Θεού, που τα κανονίζει και τα ρυθμίζει όλα με σταθμά και μέτρα. Επιστρέφομεν από την ησυχίαν εις τον λόγον, από την φιλομάρτυρα² εις τον μάρτυρα, από την σωματικήν άνεσιν εις την πνευματικήν εστίαν.

Σας εποθούσα, τέκνα μου, και με εποθούσατε με το ίδιον μέτρον. Το πιστεύω. Βλέπετε ευγνωμοσύνην πατρικήν. Σας εκμυστηρεύομαι ό,τι μου συμβαίνει, μαρτυρώ και δια ό,τι συμβαίνει εις εσάς. Αφού εμείναμεν χωρισμένοι επί τόσον διάστημα, όσον να συνεδητοποιήσωμεν τον αμοibaίον πόθον μας και να τον δοκιμάσωμεν με την απόστασιν όπως οι ζωγράφοι παρατηρούν από μακριά τους πίνακάς τους, συναντώμεθα πάλιν. Πόσον μεγάλο προσάναμμα δια την μνήμην αποτελεί ακόμη και μία μικρή συναναστροφή φίλων δι' όσους συμπεριφέρονται όπως οι ερωτευμένοι και μιμούνται την φιλανθρωπίαν του Θεού. Και πώς δεν θα εγένετο εμείς οι μαθηταί του Χριστού, που εταπεινώθη μέχρι του σημείου να λάβη μορφήν δούλου και που μας εμάζεψε κοντά του ενώ ήμεθα ξένοι από τα ουράνια, πώς δε θα εγένετο να ανεχθούμε ο ένας τον άλλον και να τον αγκαλιάσωμεν και να φυλάξωμεν την ενότητα του πνεύματος μέσα εις τον σύνδεσμον της ειρήνης, που είναι το μυστήριον του νόμου και των προφητών ή ακόμη και η κορύφωσις;

Ένα σημείον της ευεργεσίας είναι τούτο, το πρώτον, το να τρέξωμεν και να αγκαλιάσωμεν το ταχύτερον ο ένας τον άλλον. Ο ζήλος δεν υποφέρει την αναβολήν και δι' όσους βασανίζονται από τον πόθον μία ημέρα είναι ολόκληρη ζωή. Το δεύτερον και μεγαλύτερον είναι ότι δεν εφθάσαμεν 'κατόπιν εορτής'³ ούτε ελείψαμεν από την μυσταγωγίαν των μαρτύρων και την απόλαυσιν και την αναψυχήν. Εγώ ομολογώ ότι είμαι ως προς τα άλλα πιο αδιάφορος από τον καθένα και ότι έχω αποτινάξει κάθε πόθον από την στιγμήν που εστρατεύθην με τον Χριστόν και δεν με κυριεύει τίποτε από όσα είναι ευχάριστα δια τους άλλους και αξιοζήλευτα. Μήτε ο πλούτος που σύρεται χαμηλά και παρεκκλίνει από τον προορισμόν του, μήτε αι ηδοναί της γαστρός και ο κόρος, ο πατέρας της ύβρεως· ούτε βέβαια τα μαλακά και χυτά φορέματα, μήτε η λάμψις και η χάρις των πετραδίων, μήτε τα ακούσματα που γοητεύουν, τα αρώματα που εκθηλύνουν, τα χειροκροτήματα του πλήθους εις τον ιππόδρομον και τα θέατρα που δαιμονίζουν. Αυτά τα παρεχωρήσαμεν από παλαιά εις όσους τα επιθυμούν. Όχι. Δεν μας κυριεύουν όσα είναι γεννήματα του πρώτου

αμαρτήματος, που μας επροξένησε την καταστροφήν. Απεναντίας θεωρώ πολύ ανοήτους όσους ανέχονται να υποδουλώνονται εις αυτά και να φθείρουν την ευγένειαν της ψυχής με την μικροπρέπειαν των πραγμάτων αυτών και να προσκολλώνται εις τα διαβατικά σαν να ήσαν μόνιμα. Με το άλλο όμως δεν χορταίνω και παραδίδομαι εις αυτό και επιδοκιμάζω τον εαυτόν μου δια το πάθος αυτό. Δοκιμάζω χαράν δια τας τιμάς των μαρτύρων και αγαλλίασιν δια τα αίματα των μαρτύρων. Και βέβαια άλλων είναι τα αθλήματα και αι νίκαι, είναι όμως οι στέφανοι δικοί μου. Με πόσην προθυμίαν αρπάζω πρώτος εγώ την δόξαν των και έτσι οικειοποιούμαι τα κατορθώματά των!

Πρέπει να πανηγυρίζωμεν όλους τους μάρτυρας και εις όλους να ανοίγωμεν πρόθυμα και την γλώσσαν και την ακοήν και την διάνοιαν, λέγοντες πρόθυμα και ακούοντας κάτι δι' αυτούς και θεωρώντες ότι όλα τα άλλα είναι κατώτερα από την άθλησιν των. Έτσι είναι το πράγμα. Έχομεν πολλούς οδηγούς εις το καλύτερον και πολλούς διδασκάλους δια την αρετήν· τον λόγον, τον νόμον, τους προφήτας, τους αποστόλους, αυτά τα παθήματα του Χριστού, που είναι ο πρώτος μάρτυς που ανέβη εις τον σταυρόν και περιμάζεψε εμένα, δια να σταυρώση την αμαρτίαν μου, να θριαμβεύση επί του φιδιού, να αγιάση το ξύλον, να νικήση την ηδονήν, να σώση τον Αδάμ και να αναστηλώση την εικόνα που έπεσε. Τόσον πολλούς οδηγούς έχομεν και τόσον καλούς. Δεν είναι όμως μικρότεροι δια την παιδαγωγίαν μας οι μάρτυρες, τα λογικά ολοκαυτώματα, τα τέλεια θύματα, αι δεκταί προσφοραί, οι κήρυκες της αληθείας, οι στηλιτευταί του ψεύδους, αυτοί που συμπληρώνουν τον νόμον, τον νόμον με το νόημα το πνευματικόν, που κατέλυσαν την πλάνην, που εκυνήγησαν την κακίαν, που κατέκαυσαν την αμαρτίαν με τον λόγον τους και εκαθάρισαν τον κόσμον.

Συ όμως, Κυπριανέ, το πιο ακριβόν από όσα έχω και καλώ με το όνομά των είσαι δι' εμένα ανώτερος από τους άλλους μάρτυρας (και δεν φθονούν οι μάρτυρες τους μάρτυρας). Νικώμαι από εσένα συντριπτικά και προς την αρετήν, γίνομαι ανάλαφρος με την ενθύμησίν σου και ενθουσιάζομαι από την αγαλλίασιν που αισθάνομαι, κατά κάποιον τρόπον μετέχω εις το μαρτύριόν σου και γίνομαι κοινωνός της αθλήσεώς σου, εγκαθίσταμαι κοντά σου ολόκληρος. Ίσως επειδή έχω κάμει δικούς μου τους λόγους σου, με τους οποίους εξησφάλιζες υπεροχήν επί των άλλων, εις τόσον βαθμόν, όσον εξασφαλίζουν τα έλλογα επάνω εις την άλογον φύσιν (τρυπώνει, δεν γνωρίζω πως, κάποια αγάπη εις όσους συνδέονται με κάτι κοινόν, εις όλα τα πράγματα όχι ολιγώτερον από ό,τι μεταξύ των συγγενών). Ίσως και εξ απίας της ξαφνικής και παραδόξου μεταβολής που ξεπερνά κάθε λόγον και κάθε

παράδειγμα. Είναι βεβαίως γλυκύ πράγμα ο ήλιος μετά το σύννεφον που τον εκάλυπτε και γλυκύτερον πράγμα η άνοιξις πο ακολουθεί την κατήφειαν του χειμῶνος· ακόμη γλυκυτέρα η γελαστή γαλήνη και η απλωτή θάλασσα που παίζει εις την ακρογιαλιάν, όταν πέση ο άνεμος και ησυχάσουν τα κύματα.

Αυτός είναι ο Κυπριανός αγαπητοί. Όσοι τον γνωρίζετε θα ευχαριστηθήτε περισσότερο με την υπενθύμισιν, όσοι τον αγνοείτε θα μάθετε αυτόν που αποτελεί το ωραιότερον διήγημά μας και το κοινόν καύχημα των χριστιανών. Αυτός είναι εκείνος που αποτελούσε κάποτε το μεγαλύτερον όνομα μεταξύ των Καρχηδονίων και τώρα ολοκλήρου της οικουμένης. Εις όλους γνωστός δια τον πλούτον και την δύναμιν και το γένος του, εάν βέβαια η μεγαλυτέρα απόδειξις της ευγενείας είναι η συμμετοχή και η προεδρία της συγκλήτου. Προσωποποιούσε το άνθος της νεότητος, την χαράν της φύσεως, την δύναμιν των λόγων και εις την φιλοσοφίαν και εις την άλλην παιδείαν, γενικά εις οποιονδήποτε τομέα. Όστε εθαυμάζετο περισσότερο η ποικίλα παρά η ακρότης των γνώσεών του εις κάθε περίπτωσιν και η ευδοκίμησίς του περισσότερο εις κάθε ένα από αυτά, παρά η πολυμάθειά του εις όλα.⁴ Και δια να κάμω καλυτέραν την διάκρισίν μου, άλλους τους ενικούσε με την ποικίλιαν, άλλους με την ακρότητα και μερικούς και με τα δύο, τους πάντας με τα πάντα.

Μάρτυρες δια τους λόγους μου είναι και οι λόγοι του, που προσέφερε προς χάριν μας εκείνος πολλούς και λαμπρούς, επειδή με την φιλανθρωπίαν του Θεού, που κάνει τα πάντα και τα μεταβάλλει, μετέφερε την παιδείαν προς το καλύτερον και υπέταξε την αλογίαν εις τον λόγον. Παραπέρα όμως δεν γνωρίζω τι να αναφέρω και πως. Πώς να μη σας απευθύνω ένα μικρόν λόγον και ολότελα έξω από τον χρόνον που διαθέτω να μη αναφερθώ εις ο,τιδήποτε σχετίζεται με τον Κυπριανόν; Ή πώς να μη ζημώσω τους παρόντας με όσα θα αποσιωπήσω; Δια να βαδίσω λοιπόν την μέσην οδόν, ανάμεσα εις τον χρόνον και τον πόθον των ακροατών, θα κάνω το εξής· θα αφήσω όλα τα άλλα να τα ειπούν όσοι τα γνωρίζουν εις όσους τα αγνοούν (εάν υπάρχη κανένας) δια να ωφεληθούν εξ ίσου και οι δύο, και οι διδάσκαλοι και οι μαθηταί· γνωρίζετε ότι και η ανάμνησις του ανδρός είναι αγιασμός και ο λόγος η μεγαλυτέρα προτροπή προς αρετήν. Ένα ή δύο σημεία μόνον από όσα τον αφορούν θα μνημονεύσω με συντομίαν και μάλιστα αυτά που και να θέλη κανείς δεν ημπορεί να τα αντιπαρέλθῃ.

Θα μνημονεύσω τον προηγούμενον βίον του, ποίος ήτο ο δρόμος που τον έφερεν εις την σωτηρίαν, ποία η κλήσις του και η μετάθεσίς του εις το καλύτερον.

Είναι αγένεια και μικροψυχία να νομιζωμεν ότι προσβάλλεται ο αθλητής, όταν αναφέρωμεν τας αδυναμίας του. Έτσι μήτε τον Παύλον δεν θα επανέσωμεν, και ο Ματθαίος ο τελώνης θα καταλεχθή εις τους χειροτέρους, όπως και ο ίδιος ο Κυπριανός. Τον Παύλον επειδή αναφέρει τους προηγουμένους διωγμούς που έκαμε και την μεταφοράν του ζήλου του, δια να δοξάση και από άλλον δρόμον τον ευεργέτην. Ο Ματθαίος επειδή έδωσεν εις τον εαυτόν του τον χαρακτηρισμόν ο 'τελώνης' κατά την απαρίθμησιν των μαθητών, σαν να ήτο κανένα τιμητικόν παράσημον. Ο Κυπριανός με το να στηλπεύη ακούραστα την προηγουμένην κακίαν του, δια να καρποφορήση δια τον Θεόν και τον καρπόν της εξαγορεύσεως και να γίνη δρόμος της καλύτερας ελπίδος δια πολλούς που επιστρέφουν από την κακίαν. Ποία λοιπόν ήτο η κακία και προσέξατε πόσον ήτο το μέγεθός της. Ήτο ιερεύς των δαιμόνων ο μετέπειτα μαθητής του Χριστού. Ήτο δώκτης αγρώτατος ο μέγας αγωνιστής της αληθείας. Εκλόνιζε τον δρόμον μας με τον λόγον και τα έργα του, επειδή ήτο και εις τα δύο ισχυρός, ο ισχυρότατος και εις τα δύο έπεπα μεταξύ των χριστιανών. Πόσον είναι το κακόν, όταν προστεθή εις αυτά και η τέχνη του μάγου. Και πόσον φοβερώτερον και η απληστία του σώματος, που ημπορεί να ξετρελλάνη και τους σοφούς εις τα άλλα και εξαναγκάζει εις τας χειροτέρας σκέψεις, που αφαρπάζει τον λογισμόν, όπως ένα υπερήφανο πουλάρι.

Φθάνει ο λόγος μας εις αυτό το κεντρικόν σημείον. Ας μη αποβλέψη κανείς εις την πρώτην ζωήν του Κυπριανού, δια να μη απλώση χέρι εις τας ηδονάς· ας σωφρονισθή καλύτερα με την τελευταίαν. Ήτο μία παρθένος από άρχοντας και επισήμους. Ακούετε αι παρθένοι και συνευφραίνεσθε, ή μάλλον και όσαι είσθε υπό τον ζυγόν του γάμου φρόνιμαι και αι φίλαι σας. Είναι κοινόν και δια σας και δια εκείνας εγκώμιον η διήγησίς μου. και η παρθένος αυτή ήτο εξαιρετικά ωραία. Ας την εγκωμιάση μαζί μας ο θεός Δαυίδ.⁵ Όλη η ωραιότης, λέγει, της κόρης του βασιλέως ήτο εις την ψυχήν της, γνησία νύμφη του Χριστού, καλλονή κρυμμένη, άγαλμα έμψυχον, αφιέρωμα ασύλητον, ιερόν απαραβίαστον, κήπος κλεισμένος και σφραγισμένος, πηγή (εάν προσθέση κάτι και ο Σολομών⁶), που εφυλάσσετο μόνον δια τον Χριστόν. Αυτήν που ήτο εις όλα απόρθητη και σεμνή, ερωτεύθη ο μέγας Κυπριανός, που και πώς δεν γνωρίζω. Τα λαιμαργα μάτια εγγίζουν και τα ανέγγιχτα, τα μάτια τα πιο πρόχειρα και αχόρταγα αισθητήρια, και δεν την ερωτεύθη μόνον, αλλά και της έκαμε πρότασιν. Τι απλοϊκότης εάν ήλπιζεν ότι θα την εκπορθήση, ή μάλλον τι αναισχυντία εκείνου που τολμά τέτοια τολμήματα και πείθει τους ανθρώπους να τολμούν. Εκείνος είναι που ετρύπωσε από την αρχήν εις τον

παράδεισον και προσέβαλε τον πρώτον άνθρωπον· που εστάθη εις το μέσον των αγγέλων δια να ζητήσει τον Ιώβ· και τέλος που προσβάλλει τον ίδιον τον Δεσπότην, που θα τον καταλύση και θα τον θανατώση, και δοκιμάζει το αδοκίμαστον (επειδή ειδεν ως δεύτερον Αδάμ τον φανερωθέντα Θεόν) δια να τον κατανικήση και αυτόν. Αγνοούσεν ότι θα έπεφτεν επάνω εις την θεότητα προσβάλων τον άνθρωπον. Τί το παράδοξον λοιπόν εάν αυτός και δια μέσου του Κυπριανού βάζη εις πειρασμόν την αγίαν εκείνην ψυχήν και το παρθενικόν σώμα;

Και όμως εκείνος εδοκίμασε και εχρησιμοποίησε ως προαγωγόν όχι κανένα γραΐδιον κατάλληλον δια τα πράγματα αυτά, αλλά κάποιον από τους φιλοσωμάτους και φιληδόνους δαίμονας. Είναι γρήγοροι εις τας υπηρεσίας αυτάς αι δυνάμεις της αποστασίας και γεμάται φθόνον και ζητούν πολλούς συντρόφους εις την πτώσιν των. Και ο μισθός της προαγωγίας ήσαν θυσίαι και σπονδαί και σύνδεσις με αίμα και κνίσσαν. Αυτή είναι η αμοιβή των δαιμόνων δια τας υπηρεσίας των. Εκείνη ένκωσε το κακόν και αντελήφθη την υποβουλήν (αι καθαραί και θεόμορφαι ψυχαί είναι κατά το κυνήγι ταχύτεραι εκείνου που τας κυνηγά και ας είναι εις την προσπάθειάν του υπερβολικά σοφιστικός και πολυμήχανος). Τί κάνει λοιπόν εκείνη αμέσως και τί τέχνην αντιπάσσει εις τον δημιουργόν της κακίας; Αφού απεγοητεύθη από όλα τα άλλα καταφεύγει εις τον Θεόν και παίρνει προστάτην της κατά του μισητού πόθου τον νυμφίον της, που, και την Σωσάνναν επροστάτευσε και την Θέκλαν έσωσε. Την πρώτην από εχθρικούς πρεσβυτέρους, την δευτέραν από τυραννικόν μνηστήρα και ακόμη τυραννικωτέραν μητέρα. Ποίος είναι αυτός; Ο Χριστός που επιπμά τους ανέμους, κάνει ελαφρούς όσους βουλιάζουν, βαδίζει επάνω εις την θάλασσαν και εξαποστέλλει εις τον βυθόν μίαν λεγεώνα δαιμόνων. Σώζει από τον λάκκον τον δίκαιον που ερρίφθη βορά των λεόντων και ενίκησε τα θηρία με την έκτασιν των χειρών. Σώζει ακόμα τον φυγάδα προφήτην που τον κατέπιε το κήτος και όμως δέσσωσε την πίστιν του μέσα εις τα σπλάχνα του κήτους. Σώζει επίσης και τους παίδας από τας φλόγας εις την Ασσυρίαν, δροσίζων την φλόγα με άγγελόν του και συμπληρώνων τους τρεις με τέταρτον.

Αυτά και περισσότερα από αυτά βοών και ικετεύων την παρθένον Μαρίαν να βοηθήση μίαν παρθένον που εκνδύνευε, χρησιμοποιεί ως ασπίδα την νηστείαν και το πλάγιασμα εις την γην. Συγχρόνως ασχημίζει το κάλλος της ως απατηλόν, δια να αφαιρέση το υλικόν από την φλόγα και να δαπανήση το προσάναμμα των παθών. Συνάμα εξιλεώνει τον Θεόν με την πίστιν και την ταπεινώσιν της. Διότι με τίποτε άλλο δεν λατρεύεται ο Θεός όσον με την ταλαιπωρίαν και αντιδωρίζει την φιλανθρωπίαν

του εις τα δάκρυα. Επιθυμείτε, γνωρίζω καλά, την συνέχειαν της διηγήσεως. Έχετε αγωνίαν δια την κόρην και όχι ολογωτέραν δια τον εραστήν, μήπως κατέληξεν εις συμφοράν και δια τους δύο ο πόθος των. Μη φοβήσθε. Ο πόθος γίνεται πρόξενος πίστεως και μνηστεύοντας ο εραστής την κόρην μαζί του, δέχεται την μνηστείαν του Χριστού· σβήνεται τότε η φλόγα των πόθων και ανάβει η φλόγα της αληθείας. Με ποίον τρόπον; Εδώ είναι το πιο ευχάριστον σημείον της διηγήσεώς μου. Νικά η κόρη, νικάται ο δαίμων. Ο δαίμων του πειρασμού έρχεται εις τον εραστήν και αναγγέλλει την ήτταν του και γίνεται αντικείμενον περικερνήσεως. Θυμώνει δια την υπεροψίαν του και αποκρούει τον υπερόπτην. Και ποία είναι η απόκρισις; Κατοικεί μέσα εις τον ίδιον τον μάγον δια να κτυπηθή το κακόν με το κακόν και να γίνη η λύσσα φάρμακον της λήσσης. Από την κόρην πάντως αποκρούεται, όπως ένα μηχανήμα από φρούριον οχυρόν και απόρθητον και γίνεται φυγὰς του λόγου και της παρακλήσεως. Παλεύει τώρα με εκείνον που τον είχε στείλει και – ώ θαύμα! – στρέφεται πάλιν εναντίον εκείνου που τον είχε εκσφενδονίσει ως βέλος και τον πνίγει σαν ένα δεύτερον Σαούλ.

Τί κάνει λοιπόν ο άμυαλος εραστής και μυαλωμένος αχμάλωτος του δαίμονος; Ζητά την λύσιν του κακού και την ευρίσκει. Γίνεται πολυμήχανος όποιος ευρίσκεται εις την ανάγκην· και ποία η λύσις; Καταφεύγει εις τον Θεόν της κόρης, όπως ο Σαούλ εις την κιθάρα και τα κιθαρίσματα του Δαυίδ, πλησιάζει εις τον ποιμένα της. Όπως με το παίξιμον ελευθερώνεται από τον πόθον ο Σαούλ, ελευθερώνεται και ο Κυπριανός από το πονηρόν πνεύμα με την πίστιν εις τον Χριστόν. Μεταφέρει τον πόθον του. Δεν τον είστευαν όμως πολύν καιρόν και τον απεμάκρυναν, επειδή το πράγμα τους εφάνετο από τα απίστευτα και θαυμαστά, να συγκαταλεχθή κάποτε ο Κυπριανός με τους Χριστιανούς, αν και είμεθα όλοι άνθρωποι. Αλλάζει όμως στρατόπεδον και η απόδειξις της μεταβολής είναι ολοφάνερη. Εκθέτει δημοσία τα μαγικά βιβλία του. Διαπομπεύει την αδυναμία του πονηρού θησαυρού. Διαλαλεί την ανοησίαν των, υψώνει από αυτό λαμπράν φλόγα, καταστρέφει με την φωτιάν την πολυχρόνιον απάτην, που δεν ημπόρεσε ν' αποκρούση μίαν και μόνην φλόγα της σαρκός. Απομακρύνεται από τους δαίμονας, γίνεται οικείος του Θεού. Τι ωραίο κατόρθωμα της χάριτος, η οποία ευρίσκει τον Θεόν δια μέσου πονηρού πόθου και πνευματικά γίνεται ιερόν πρόβατον του ιερού κοπαδιού και, όπως ήκουσα από κάποιον, και επιμελητής του ναού έπεπα από πολλές παρακλήσεις, δια να ασκήση την ταπείνωσιν και να καθαρθή από την προηγουμένην αλαζονείαν του. Έπεπα γίνεται ποιμήν, και από τους ποιμένας πιο δυνατός και δόκιμος. Δεν γίνεται μόνον ο προκαθήμενος της Εκκλησίας των Καρχηδονίων, ούτε της Αφρικής που έγινε

περιβόητη έως σήμερα από εκείνον και χάρις εις εκείνον, αλλά και όλης της δυτικής και σχεδόν και της ανατολικής, της νοτίου εσχατιάς και της βορείου, έως εκεί που έφθασεν εκείνος με τα θαύματά του. Έτσι έγινε ιδικός μας ο Κυπριανός.

Αυτά επιτελεί ο Θεός που κάμνει σημεία και τέρατα. Αυτά, εκείνος που έφερεν αγορασμένον τον Ιωσήφ εις την Αίγυπτον από φθόνον των αδελφών του, που τον εδοκίμασε με την γυναίκα, τον εδόξασε κατά την σποδείαν, που έδεξε σοφόν εις τα όνειρα, δια να κερδίση εμπιστοσύνην εις την ξενιτιά και να τιμηθή από τον Φαραώ και να γίνη πατέρας πολλών μυριάδων, που χάριν αυτών βασανίζεται η Αίγυπτος, χωρίζεται η θάλασσα, πέφτει η βροχή από ψωμί, σταματά ο ήλιος, δίδεται ως κληρονομία η γη της επαγγελίας. Γνωρίζει η θεία σοφία να θέτη από μακριά τας καταβολάς των μεγάλων πραγμάτων και με τα αντίθετα να οικονομή τα αντίθετα, δια να θαυμάζεται περισσότερο. Θα ήσαν και αυτά αρκετά από τας αρετάς του Κυπριανού, δια να δοθή το μέτρον δι' ένα τελειότατον εγκώμιον. Τώρα όμως είναι τόσα και τέτοια όσα απομένουν, ώστε και κανένα από τα προηγούμενα να μην είχαν εκείνος, φθάνουν δια να νικήση με αυτά τους πάντας. Δια να συντομεύσω τα ενδιάμεσα· την περικρόνησιν των χρημάτων, το ξερρίζωμα της υπερηφανείας, την χαλναγωγήσιν του σώματος και την καθαρότητά του, που έγινε αντιπαλος των προηγούμενων ορμών, το φιλοσοφικόν ντύσιμόν του, την σοβαρότητα, αλλά και την κοσμιότητα κατά τας συναναστροφάς του, σαν μεσότητα ανάμεσα εις την μικροπρέπειαν και την αυθαιρεσίαν, το πλάγιασμα εις το έδαφος, τας αγρυπνίας, που αν και είχε αργήσει να τα διδαχθή υπερτερούσεν εις αυτά από τους προηγούμενους του. Την φιλοτιμίαν εις τους λόγους, με τους οποίους διεμόρφωνε τον χαρακτήρα του και εκάθαρε την δδασκαλίαν του από την απαιδευσίαν, ερρύθμισε την ζωήν των ανθρώπων και της αρχικής και βασιλικής Τριάδος την θεότητα που εκομματιάζετο (και που από μερικούς και διεγράφετο τελείως) την επανέφερε τις τα όρια της ευλαβικής ενώσεως και συναριθμήσεως. Δια να τα συντομεύσω αυτά που είναι αμέτρητα, θα συνδυάσω το τέλος του λόγου μου με το τέλος της ζωής του.

Εμάνιαζεν ο Δέκιος⁷ εναντίον μας και επινοούσε κάθε μορφήν βασανιστηρίου· αι συμφοραί ήσαν παρούσαι και άλλαι επαπειλούντο· θεωρεί ίσον αγώνισμα και τους χριστιανούς να συλλάβη και να ξεπεράση τους πριν από αυτόν δώκτας· και πιο καλά, ήθελε ή να συλλάβη όλους τους Χριστιανούς ή τον Κυπριανόν μόνον και να τον υποτάξη. Διότι όσον εγνώριζεν ότι εξεχώρισεν ο Κυπριανός εις την ευσέβειαν και την δόξαν, τόσον έβλεπεν ότι θα εγίνετο ενδοξότερα και λαμπρότερα η νίκη του, εάν ενικούσε εκείνον. Μόνον αυτός ο τρόπος υπήρχε δια να νικήση τους Χριστιανούς,

αυτός εις την φιλοσοφίαν και την ρητορικήν. Και αφού αφαιρέση πρώτα την γλώσσαν, να πάρη έπεπα μαζί του χωρίς φωνήν ή χωρίς λόγον αυτούς που εστηρίζοντο επάνω εις αυτήν· αυτή ενόμιζε πως ήτο η καλύτερα στρατηγική. Δεν ήσαν βέβαια ούτε ορθά ούτε ευσεβή τα διανοήματα αυτά, δεν ήσαν όμως και τελείως αβάσιμα σχετικά με τας προθέσεις και τα σχέδιά του. Το έδεξεν η πράξις. Κάθε επίθεσιν και κάθε δοκιμασίαν αφού την απέκρουσε γενναία, όπως ένας θαλασσινός βράχος τας επιδρομάς των κυμάτων, καταδικάζεται τέλος από αυτόν εις εξορίαν. Δεν εφρόντιζε δια τον εαυτόν του, ούτε του ήτο αρκετή η ιδική του σωτηρία. Ούτε επίστευε πιο πολύ ότι η ατιμία αποτελούσε ασφάλειαν δια την ζωήν του από ό,τι αποτελούσε κίνδυνον της ψυχής η απραξία και η αδιαφορία δια τους άλλους, που εκινδύνευσαν εις την κρίσιμον περίστασιν και δεν είχαν τον προπονητήν και αυτόν που θα τους ενεθάρρυνε εις τον αγώνα. Διότι δεν είναι και του λόγου η δύναμις ασήμαντη εις το να προσθήσῃ ανδρείαν εις αυτούς που ρίπτονται μέσα εις το στάδιον της αρετής.

Δια τούτο ήτο μεν απών με το σώμα, αλλά παρών με το πνεύμα και συνηγωνίζετο με αυτούς που αθλούσαν. Με την γλώσσαν δεν ημπορούσε να βοηθήσῃ, βοηθεί όμως με γράμματα. Πώς; Γίνεται ένας προπονητής έξω από τα όρια της περιοχής, συγγράφων λόγους προτρεπτικούς, γίνεται ο λογογράφος της ευσεβείας και κάμνει εκείνος μόνος με τα γράμματά του περισσότερους μάρτυρας ή όλοι με την παρουσίαν των όσοι ήσαν παρόντες εις αυτούς που τότε εκακοπαθούσαν. Τους έπεθε να μη βάζουν μήτε την πατρίδα, μήτε την περιουσίαν, μήτε το αξίωμα, μήτε τίποτε άλλο από τα γήινα πριν από την αλήθειαν και πριν από τους άθλους της αρετής που προέρχονται από εκεί δί' όσους αγωνίζονται δια το αγαθόν. Αυτή είναι η ωραιότερα προσπάθεια, με ολίγον αίμα να αγοράσῃς την βασιλείαν των ουρανών και να λάβῃς την ακωνίαν δόξαν ως αντάλλαγμα προσκαίρων αγαθών. Μία πατρίδα υπάρχει δί' όσους αποβλέπουν εις τον ουρανόν, η νοητή Ιερουσαλήμ όχι αι πατρίδες της γης που περιορίζονται μέσα εις μικρά όρια και που αλλάζουν πολλούς κατοίκους. Και μία είναι η λαμπρότης της καταγωγής, η διαφύλαξις της εικόνας και η εξομοίωσις προς το αρχέτυπον, όσον είναι δυνατόν δια τους δεσμούς της σαρκός, που ημπορούν να δεχθούν μίαν μικράν σταγόνα του καλού. Και ένα είναι το αξίωμα, η νίκη κατά του πονηρού και το να παραμείνῃ απόρθητη και ανίκητη η ψυχή εις τους αγώνας της δια την ευσεβειαν, όταν η κακία αγωνίζεται κατά της αρετής, ο κόσμος κατά του κόσμου, εκείνος που καταστρέφεται με αυτόν που μένει, ο σκληρός αγνοθέτης με τους γενναίους αγωνιστάς, ο Βελίαρ που αντιπαρατάσεται εις τον

Χριστόν. Δια τούτο προσπαθούσε να τους πείση να περικερνοούν τα ξίφη, να νομίζουν την φωτιάν δρόσον, να θεωρούν ήμερα τα πιο άγρια θηρία, την πείναν των να την αντιμετωπίζουν ως τρυφήν του ουρανού, να μη λογαριάζουν τα δάκρυα των ιδικών των και τους θρήνους και τας οίμωγας, επειδή είναι δολώματα του πονηρού και εμπόδια εις την θείαν οδοιπορίαν. Αυτά είναι τα γνωρίσματα των ανδρικών και γενναίων ψυχών και του φρονίμου νου. Το παράδειγμα είναι εδώ, αυτός που τα λέγει και τα γράφει αυτά, που τα εθεώρησεν όλα σκύβαλα, δια να κερδίση τον Χριστόν.

Έτσι εσκέπτετο ο Κυπριανός και έτσι εξώπλιζε με τους λόγους του δια των αγώνων, δημιουργώντας πολλούς αθλητάς. Τί μισθόν έλαβεν; Άφθονον και τιμητικόν. Έπεπα από όσους προέπεμψε γίνεται και ο ίδιος μάρτυς· του κόβουν με ξίφος την κεφαλήν και τούτο αποτελεί την κορωνίδα μιας σειράς βασάνων. Έτσι οδηγείται εις τον Χριστόν, έτσι μετεφέρθη εις τον Χριστόν, ο μέγας εις την ασέβειαν και μεγαλύτερος εις την ευσεβειαν Κυπριανός, ο μέγας και ως δώκτης και ως στεφανηφόρος, ο θαυμάσιος όχι ολογώτερον δια την μεταβολήν του από ό,τι δια την αρετήν του. Διότι δεν είναι τόσον μέγα να διατηρήσης την σφραγίδα του αγαθού⁸ που έχεις, όσον το να παρουσιασθής αίφνης ως θεοσεβής. Το ένα είναι αποτέλεσμα της συνηθείας, ενώ το άλλο καρπός ορθής αποφάσεως· το πρώτον είναι κοινόν εις πολλούς, δια το άλλο έχομεν ολίγα παραδείγματα.

Τί όμως πάλιν είναι και εκείνο το θαύμα του; Ας κάνωμεν ακόμη ολίγη υπομονήν, προς χάριν του αθλητού. Αυτή ήταν η ζωή του Κυπριανού και αυτός ο τρόπος της αθλήσεώς του. Και όταν φθάνη εις το τέλος της ζωής του (εάν είναι ορθόν να χρησιμοποιήσω αυτήν την λέξιν και όχι την έκφρασιν εκδημίαν προς τον Κύριον, ή ολοκλήρωσιν του πόθου του, ή σπάσιμον των δεσμών, ή διάζευξιν από το βάρος) γίνεται και εδώ κάποιο θαύμα ισάξιον με τα προηγούμενα. Το όνομα του Κυπριανού ήτο μεγάλο εις όλους και όχι μόνον εις τους Χριστιανούς, αλλά και εις τους αντιθέτους μας, επειδή το καλόν είναι σεβαστόν εις όλους. Το σώμα του όμως παρέμενε κρυμμένον, ήτο ο θησαυρός εις τα χέρια μιας γυναίκας από τας θερμάς εις την πίστιν και μάλιστα δια πολύ διάστημα. Δεν γνωρίζω εάν το έκαμε ο Θεός δια να τιμήση την φιλόθεον γυναίκα, που δια τον λόγον αυτόν εφύλαγε τον μάρτυρα ή δια να γυμνάση τον πόθον μας, εάν δεν ανεχώμεθα να μας ζημιώνουν και να μας στερούν τα άγια λείψανα. Επειδή όμως δεν ηθέλησεν ο Θεός των μαρτύρων το αγαθόν όλων να το κάμη ιδιοκτησίαν ενός, ούτε να ζημιώση το σύνολον με την εύνοϊαν προς εκείνην, κάμνει γνωστόν το σώμα με αποκάλυψιν, που την ενεπιστεύθη και αυτήν εις κάποιαν γυναίκα⁹ που ήξιζε της τιμής. Δια να αγιασθούν και οι

γυναίκες, όπως προηγουμένως είχαν και τον Χριστόν γεννήσει και απαγγείλει εις τους μαθητάς την εκ νεκρών ανάστασίν του. Έτσι και τώρα η μία με το να απακαλύψη και η άλλη να παραδώση τον Κυπριανόν, την ωφέλειαν όλων. Αυτό ήτο το τελευταίον από τα δώρα του. Έτσι έρχεται ανάμεσά μας αυτός που ήτο άξιος να μη μείνη κρυμμένος και δεν επιτρέπεται να φιλοσοφήσωμεν το κρύψιμόν του, επειδή εκείνος είναι ανώτερος και υψηλότερος από τας τιμάς προς το σώμα.

Τόσα είχα εγώ να ειπώ και δεν γνωρίζω διατί θα έπρεπε να επεκταθώ περισσότερο. Δότι και αν ακόμη του απευθύναμεν μακρόν λόγον ούτε τότε δε θα του ελέγαμε κάτι αντάξιον προς τας αρετάς του ως προς την υπόληψιν που του έχει καθένας. Και όσα είπαμεν, το ακούσαμεν δια να του αποδώσωμεν την τιμήν που του οφείλομεν. Τα λοιπά ας προστεθούν από εσάς τους ιδίους, δια να προσφέρετε και εσείς κάτι εις τον μάρτυρα, την καθαίρεσιν π. χ. των δαιμόνων, την θεραπείαν των ασθενών, την πρόγνωση των μελλοντικών. Τα ημπορούν όλα αυτά και τα λείψανα του Κυπριανού όταν υπάρχη η πίστις, όπως γνωρίζουν όσοι έλαβαν πείραν και έχουν μεταδώσει το θαύμα και εις ημάς και θα το παραδώσουν και εις το μέλλον. Ή μάλλον προσφέρετε εσείς τα μεγαλύτερα από αυτά και τέτοια, που είναι φυσικόν να προσφέρουν όσοι τον τιμούν γνήσια, την εγκατάλειψιν του σώματος, την πτέρωσιν της ψυχής, την αποφυγήν της κακίας, την πρόοδον εις την αρετήν. Αι κόραι ας προσφέρουν την παρθενίαν των, αι γυναίκες την ωραιότητα της αρετής μάλλον παρά του σώματος, οι νέοι την ανδρείαν κατά των παθών, οι γέροντες την ορθήν σκέψιν, οι άρχοντες τους καλούς νόμους, οι στρατιώται την ημερότητα, οι χρησιμοποιούντες τους λόγους την λογικήν.

Ας ειπώ κάτι και από τα ιδικά μας· οι ιερείς ας προσφέρουν την ιεράν λατρείαν, ο λαός την υπακοήν, όσοι πενθούν την παρηγορίαν, όσοι ευτυχούν τον φόβον, οι πλούσιοι την μετάδοσιν εις τους άλλους, οι πτωχοί την ευχαριστίαν των. Όλοι ας προσφέρουν την αντιπαράταξιν των κατά του πονηρού και σκληρού δώκτου των, δια να μη κτυπά από τα φανερά και τοξεύη από τα κρυφά, να μη αντιμάχεται ως σκότος και να μη ξεγελά ως άγγελος φωτός και να μη μας παρασύρη εις το βάραθρον της απωλείας.

Είναι φοβερόν να αχμαλωτισθής με τα μάτια, να κτυπηθής από την γλώσσαν, να δελεασθής με την ακοήν, να σε ανάψη θυμός φλογισμένος, να νικηθής από την γνώσιν, να λυγίσης από την αφήν, να χρησιμοποιήσης τα όπλα της σωτηρίας ως όπλον θανάτου. Πρέπει αφού προφυλαχθούμε με την ασπίδα της πίστεως, να

αντισταθούμε εις τας μεθοδείας του πονηρού. Και αφού νικήσωμεν μαζί με τον Χριστόν και αφού αθλήσωμεν μαζί με τους μάρτυρας, να ακούσωμεν εκείνην την δυνατήν φωνή· «Ελάτε, σεις που έχει ευλογήσει ο Πατήρ μου, κληρονομήσετε την βασιλείαν που σας έχει υποσχεθή», όπου είναι ο τόπος που κατοικούν όλοι όσοι ευφραίνονται και χορεύουν τον ατελείωτον χορόν· όπου ο θόρυβος εκείνων που εορτάζουν, και η φωνή της χαράς, και της θεότητας η τελεία και καθαρά λάμψις που τώρα απολαμβάνομεν με ανίγματα και σκιάς. Αυτή η τιμή χαροποιεί τον Κυπριανόν περισσότερο από όλους τους άλλους μαζί. Αυτά εφιλολογούσεν όταν ευρίσκετο εις την ζωήν και τώρα που είναι απών τα συμβουλεύει εις όλους με την ιδικήν του γλώσσαν. Αυτήν την γλώσσαν μη την περικφρονήσετε ποσώς, εάν ενδιαφέρεσθε καθόλου δια την καρτερίαν εκείνου, και δια τα αγωνίσματα εκείνου δια την αλήθειαν και δι' εμένα που έχω την αυτήν γνώμην.

Αυτός είναι ο πρώτος λόγος μου δι' εσένα, ω θεΐε και ιερέ Κυπριανέ! Αυτό είναι το έπαθλον και των λόγων και της αθλήσεώς σου. Δεν είναι ο κότνις της Ολυμπίας, ούτε μήλα, παιγνίδια των Δελφών, ούτε Ισθμικόν πεύκον, ούτε σέλνα της Νεμέας, με τα οποία εστεφανώθησαν δυστυχισμένοι έφηβοι. Το έπαθλόν σου είναι λόγος, το πιο οικείον από όλα δι' όσους υπηρετούν τον Λόγον. Εάν είναι άξιον των άθλων και των λόγων σου, τότε είναι δώρον του Λόγου. Συ να μας παρακολουθής από τον ουρανόν με συμπάθειαν, να κατευθύνης τον ιδικόν μας λόγον και βίον και να ποιμαίνης το ιερόν τούτο κοπάδι ή να το συμποιμαίνης μαζί μας κατευθύνοντάς το προς το καλύτερον εις όλα και αποδιώκοντας και τους αρπακτικούς λύκους, τους κυνηγούς των συλλαβών και των λέξεων. Και της αγίας Τριάδος την λάμψιν, της οποίας είσαι τώρα παραστάτης, να την χαρίζης εις εμάς τελειοτέραν και λαμπροτέραν. Την Τριάδα προσκυνούμεν, αυτήν δοξάζομεν, με αυτήν συνεδέσαμεν τον τρόπον της ζωής μας και προσκυνούμεν τον Πατέρα εις το πρόσωπον του Υιού, τον Υιόν εις το πρόσωπον του αγίου Πνεύματος. Εις αυτήν να παρουσιασθούμε έπεπα καθαροί και ανεμπόδιστοι και ας γίνωμεν κοινωνοί της, τέλειοι με τέλειον τρόπον εις το όνομα του Χριστού του Κυρίου μας, εις τον οποίον ανήκει όλη η δόξα, η τιμή και η δύναμις εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πιθανόν να γίνεται σύγχυσις μεταξύ του Κυπριανού επισκόπου της Συρίας και του Κυπριανού της Καρχηδόνας. Βλ. Γρηγορίου Θεολόγου. Έργα τ. 1^{ος}, σελ. 31 της σειράς Ε.Π.Ε.

2. Εδώ όπως φαίνεται υπονοείται κάποια ευσεβής κυρία.
3. Αρχαία παροιμία δι' όσους έρχονται να λάβουν μέρος εις κάτι που έχει τελειώσει.
4. Η σκέψις αυτή είναι πολύ αγαπητή εις τον Γρηγόριον.
5. Ψαλμ. 44, 14.
6. Άσμα Ασμ. 4, 12.
7. Ο Κυπριανός δεν εμαρτύρησεν επί Δεκίου, αλλά επί Διοκλητιανού και Μαξιμιανού το 304.
8. Και όμως σημαντικόν είναι και «το φυλάξαι τ' αγαθά» του Δημοσθένους. Ας προσεχθή εδώ η βαθεία εξήγησις του Γρηγορίου.
9. Η γυναίκα ελέγετο Ρουφφίνα και ήτο, ως λέγουν, από το γένος του Κλαυδίου.